

УДК 347.724

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.25>

УМОВИ ДІЙНОСТІ ЗНАЧНИХ ПРАВОЧИНІВ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Гринишин Х.М.,

*аспірант кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права*

юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

Khrystyna.Hrynyshyn@lnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8195-6647>

Гринишин Х.М. Умови дійсності значних правочинів товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю.

Дана стаття присвячена комплексному дослідженню умов дійсності значних правочинів товариств із обмеженою та додатковою відповідальністю. Обґрунтовано, що значний правочин, який вчинений ТОВ чи ТДВ, повинен відповідати не лише загальним вимогам щодо дійсності правочинів (ст. 203 ЦК України), але й вимогам, які ставляться до правочинів конкретного виду в залежності від його предмету чи інших критеріїв, встановлених законом. Доведено, що на вчинення значного правочину повинна бути надана згода (або він має бути схваленим) уповноваженим на це органом товариства згідно зі ст. 44 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Встановлено критерії віднесення правочинів товариства до категорії значних. Обґрунтовано, що значні правочини ТОВ (ТДВ), які вчинені без згоди (схвалення) уповноваженого органу товариства, є оспорюваними правочинами. Доведено, що надання згоди загальними зборами товариства на укладення правочину (або подальше його схвалення) не є класичною і безумовною умовою його дійсності, водночас відсутність такої згоди, в сукупності із іншими обставинами, може стати підставою для визнання правочину недійсним. Встановлено, що у справах про визнання значного правочину недійсним встановленню підлягають також інші важливі фактичні обставини: відсутність активних дій товариства або його учасників, які свідчили б про те, що такий договір (правочин) не відповідає волі товариства; можливість (неможливість) визначення контрагентом (кредитором) того, чи правочин дійсно є значним для товариства; притягнення особи, яка вчинила такий правочин із перевищенням повноважень до відповідальності та ін.

Ключові слова: господарське товариство, товариство з обмеженою (додатковою) відповідальністю, правочин, значний правочин, недійсність правочину.

Hrynyshyn Kh.M. Validity conditions of significant transactions of limited and additional liability companies.

The article is devoted to a comprehensive study of the conditions of validity of significant transactions of limited and additional liability companies. The author argues that a significant transaction of LLC or TDV shall comply with not only the general requirements regarding the validity of the deed (Article 203 of the Civil Code of Ukraine), but also the requirements that apply to deed of a specific type depending on its subject. In addition, to enter into a significant transaction, the consent of the authorized body of the company shall be given (or it shall be approved) under Article 44 of the Law of Ukraine “On Limited and Additional Liability Companies”. The author highlights the criteria for assigning the company’s transactions to the category of significant, analyzes the practice of applying such criteria based on the materials of court practice. The author stresses that significant transactions of the LLC (TDV), entered into without the consent (approval) of the authorized body of the company, are contested transactions. The author also argues that the consent of the general meeting of the company to the conclusion of the deed (or its subsequent approval) is not a classic and unconditional condition for its validity. At the same time, the lack of such consent combined with other circumstances, may be suggested as grounds for declaring the deed invalid. In particular, it is highlighted that

in cases of recognition of a significant deed as invalid, other important factual circumstances are to be proved: the absence of active actions by the company or its participants, which would testify that such a contract (deed) does not correspond to the will of the company; the possibility (impossibility) of determining by the counterparty (creditor) whether the transaction is really significant for the company; prosecution of a person who committed such an act in excess of authority, etc.

Key words: company, limited (additional) liability company, transaction, significant transaction, invalidity of transaction/

Постановка проблеми. В рамках дослідження інституту значних правочинів товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю (далі по тексті – ТОВ (ТДВ) актуальним є з'ясування та виокремлення умов дійсності таких правочинів. Особливу значимість для правової науки та правозастосування має також з'ясування правового значення та кореляції згоди загальних зборів учасників чи іншого уповноваженого органу товариства на вчинення (укладення) значного правочину із моментом вчинення (укладення) правочину та умовами дійсності такого правочину. Вирішення цих питань дасть змогу запропонувати ефективні зміни до існуючого нормативно-правового регулювання значних правочинів та рекомендації для суб'єктів правозастосування.

Стан опрацювання проблематики. На сьогодні, дослідження питання правового регулювання особливостей порядку укладення значних правочинів господарських товариств та правових наслідків вчинення таких правочинів без згоди уповноваженого органу товариства є в полі наукового інтересу таких провідних вчених як: Васильєва В.В. [1], Жорнокуй В.Г. [2], Жорнокуй Ю.М. [3], Єфименко Є.П. [4], Подоляк С. [5], Попов Ю.Ю. [4], Щербина В.С. [6] та ін. Водночас, умови дійсності значних правочинів потребують окремого комплексного та системного дослідження. Особливу увагу слід зосередити на науковому аналізі судової практики вирішення спорів про визнання значних правочинів ТОВ (ТДВ) недійсними та обґрунтовану оцінку правовому значенню наявності (відсутності) передбаченої законом чи статутом згоди уповноваженого органу товариства на вчинення значного правочину.

Метою статті є комплексний системний аналіз інституту значних правочинів ТОВ (ТДВ), умов їх дійсності, визначення правового значення згоди загальних зборів учасників чи іншого уповноваженого органу ТОВ (ТДВ) на вчинення (укладення) значного правочину задля пропонування ефективних змін до законодавства та надання рекомендацій для суб'єктів правозастосування.

Виклад основного матеріалу. Умовами дійсності правочину, за загальним правилом, вважаються ті передбачені законом вимоги, яким повинен відповідати будь-який правочин. Вони можуть стосуватись предмету правочину (його характеристик), суб'єктного складу, волевиявлення суб'єкта, тощо та можуть бути конкретизовані або ж у статтях ЦК чи ГК України, які регулюють питання предмету, істотних умов, форми та порядку укладення певного виду правочинів, або ж спеціальним законодавством.

Так, правочин ТОВ чи ТДВ повинен відповідати загальним вимогам, які ставляться до усіх правочинів у ст.203 ЦК України: по-перше, його зміст не може суперечити ЦК України, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам; по-друге, особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; по-третє, волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; по-четверте, він має вчинятися у формі, встановленій законом; по-п'яте, він має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

Водночас, зауважимо, що в силу припису ст. 204 ЦК України правомірність правочину презюмується. Обов'язок доведення наявності обставин, з якими закон пов'язує визнання судом оспорюваного правочину недійсним, покладається на позивача.

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон) передбачає визначення значного правочину та особливості його вчинення (укладення). Слід зауважити, що ці вимоги стосуються як односторонніх, так і двосторонніх правочинів.

Відтак, значний правочин, вчинений ТОВ чи ТДВ, повинен відповідати не лише загальним вимогам щодо дійсності правочинів (ст. 203 ЦК України), але й вимогам, які ставляться до правочинів конкретного виду в залежності від його предмету та вимогам, а також на нього повинна бути надана згода (або він має бути схваленим) уповноваженим на це органом згідно із ст. 44 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Законом закріплено право товариства у статуті самостійно визначати особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів залежно від вар-

тості предмета правочину чи інших критеріїв (значні правочини). Водночас, законодавчо встановленою вимогою щодо правочину, вартість предмету (майна, робіт або послуг) якого перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності, є вимога про надання згоди на вчинення такого правочину виключно за рішенням загальних зборів учасників товариства, якщо інше не передбачено статутом.

Відтак, закон наділяє правом товариство: по-перше, самостійно визначити, які іще, окрім законодавчо передбачених критеріїв, можна віднести до критеріїв визначення значного правочину; по-друге, визначити іншого суб'єкта чи інший особливий порядок надання згоди на їх вчинення; по-третє, відступити від законодавчої вимоги про надання згоди загальними зборами товариства на укладення правочину, вартість предмету якого перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності.

Так, наприклад, за матеріалами судової справи № 910/19794/21 було встановлено, що згідно із пп. 6 п. 5.1.2 статуту ТОВ до виключної компетенції загальних зборів учасників належать прийняття рішення про вчинення значного правочину, якщо ринкова вартість майна, робіт або послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства [7].

А згідно із матеріалами Справи № 909/207/20, статутом товариства визначено інший (предметний) критерій віднесення правочинів до категорії значних – *значними правочинами товариства визнано будь-які правочини щодо належних товариству земельних ділянок та об'єктів нерухомості, незалежно від їх вартості [8].*

Зауважимо, що сам Закон не конкретизує нікчемності значного правочину, вчиненого без згоди уповноваженого органу товариства (чи його схвалення). Немає також положення, яке б закріплювало норму, згідно із якою такий правочин може бути визнаний судом недійсним. Отже, застосуванню підлягають загальні положення про умови, підстави та порядок визнання правочинів недійсними. Зважаючи на це, такий правочин слід вважати оспорюваним, - таким, що може бути визнаний судом недійсним.

Як свідчить аналіз судової практики, невідповідність правочину ТОВ чи ТДВ вимогам, встановленим ст.44 Закону щодо потреби надання згоди (схвалення) його уповноваженим органом товариства розглядається судами крізь призму відсутності у суб'єкта, який вчиняє правочин від імені товариства, необхідного обсягу цивільної дієздатності, а сам факт вчинення такого правочину (укладення договору) трактується як перевищення виконавчим органом своїх повноважень. Відтак, обґрунтування позовних вимог, а згодом – і їх підстав задоволення, відбувається на підставі невідповідності правочину вимогам, передбаченим ч. 2 ст. 203 ЦК України.

Згідно з ч. 1, 2 ст. 89 ГК України управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках – учасники товариства. Відповідно до ч. 1 ст. 28 Закону органами товариства є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган. Виконавчий орган, своєю чергою, згідно із ч. 2 ст. 39 вирішує усі питання, пов'язані з управлінням поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів учасників та наглядової ради товариства (у разі утворення). Фактично, здійснюючи управлінську діяльність, виконавчий орган реалізовує колективну волю учасників товариства, які є носіями корпоративних прав.

Так, наприклад, Рішенням Господарського суду Житомирської області від 09.09.2022 р. у Справі № 906/20/22 суд відмовив у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним договору купівлі-продажу, укладеного між позивачем та відповідачем, та застосування наслідків недійсності правочину [9]. Як вбачається із матеріалів справи, позивач посилався на те, що договір був підписаний від імені відповідача директором з перевищенням повноважень. Положення статуту ТОВ дійсно передбачали, що директор має право вчиняти значний правочин лише після прийняття загальними зборами учасників рішення про надання згоди на їх вчинення. Окрім цього, цей оспорюваний договір купівлі-продажу справді був значним правочином, оскільки більше, аніж у 5 разів перевищував розмір чистих активів товариства.

Однак, суд, доходячи висновку про дійсність цього правочину, взяв до уваги такі факти.

По-перше, на момент укладення правочину позивач не знав про обмеження повноважень директора щодо укладення такого правочину без його схвалення загальними зборами. Своєю чергою, застосування обмежень повноважень щодо представництва юридичної особи набуває юридичної сили

для третьої особи лише в тому випадку, якщо саме вона, ця третя особа, вступаючи у відносини з юридичною особою та укладаючи договір, діяла недобросовісно або нерозумно, зокрема, достеменно знала про відсутність у виконавчого органу товариства необхідного обсягу повноважень або повинна була, проявивши принаймні розумну обачність, знати про це.

По-друге, встановити факт того, що правочин був значним для товариства було неможливим на момент його укладення навіть на підставі наявних документів – фінансової звітності мікропідприємства (балансу на 31.12. 2019 рік, звіту про фінансові результати за 2019 рік та оборотно-сальдових відомостей за 2019 рік), оскільки ці документи не дають можливість встановити суму чистих активів товариства станом на кінець попереднього кварталу. Інформація про вартість чистих активів не є публічною інформацією та не міститься у загальному просторі.

По-третє, позивач не надав жодних доказів притягнення директора до відповідальності за укладення такого правочину з перевищенням повноважень, якщо б це було в інтересах товариства.

Отже, сама по собі відсутність схвалення загальними зборами товариства значного правочину є недостатньою для констатації факту його недійсності. При визначенні недійсності такого правочину беруться до уваги і інші важливі фактичні обставини: відсутність активних дій товариства чи його учасників, які свідчили б про те, що такий договір (правочин) не відповідає волі товариства; можливість (неможливість) визначення того, чи правочин дійсно є значним для товариства, а відтак – і обізнаність сторін правочину про факт того, що він є значним; притягнення особи, яка вчинила такий правочин з перевищенням повноважень до відповідальності тощо.

Це дає підстави стверджувати, що надання згоди загальними зборами товариства на укладення правочину (чи подальше його схвалення) не є класичною і безумовною умовою його дійсності. Водночас, відсутність такої згоди, в сукупності із іншими обставинами, може стати підставою для визнання правочину недійсним.

Слід також наголосити, що за змістом Постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 від 06.11.2009 р. «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» *відповідність чи невідповідність правочину вимогам законодавства має оцінюватися судом відповідно до законодавства, яке діяло на момент вчинення правочину [10].*

Це положення відображає загальні правила про дію актів цивільного законодавства в часі, зокрема, відсутність їх зворотної дії, крім випадків скасування чи пом'якшення відповідальності таким актом. Відтак, і рішення загальних зборів про укладення значного правочину повинно бути ухвалене згідно із правилами, які діють на момент його прийняття.

Слід також наголосити, що відповідно до п.3 Прикінцевих та перехідних положень Закону протягом року з дня набрання чинності цим Законом положення статуту ТОВ, ТДВ, що не відповідають цьому Закону, є чинними в частині, що відповідає законодавству станом на день набрання чинності цим Законом. Цей пункт не застосовується після внесення змін до Статуту. Отже, після закінчення вказаного річного строку, а саме, після 17.06.2019 року, такий пріоритет статутних положень над положеннями Закону автоматично припиняється і положення статутів, які не відповідають вказаному Закону не застосовуються. Натомість, застосуванню підлягають норми Закону.

Так, наприклад, Рішенням Господарського суду Дніпропетровської області від 16.11.2021 р. у Справі № 904/3046/21 відмовлено у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним договору поруки від 03.09.2018 р. [11].

Позивач обґрунтовував свої вимоги, серед іншого, і тим, що вказаний договір є значним правочиним в розумінні ст. 44 Закону, а отже, укладення такого правочину мало відбуватися за рішенням загальних зборів учасників товариства. Проте, укладання договору поруки відбулось без відповідного рішення вищого органу товариства, з перевищенням повноважень виконавчого органу. Однак, за матеріалами справи було встановлено, що дала укладення цього договору дає підстави застосувати вищезгаданий п.3 Перехідних положень Закону, адже положенням п. 9.7.6 статуту ТОВ надано директору повноваження без довіреності вчиняти від імені товариства правочини незалежно від їх виду, предмету та суми, що, на той час узгоджувалось із положеннями чинного Закону України «Про господарські товариства». Відтак, директор ТОВ, укладаючи договір поруки від 03.09.2018 р., діяв в межах чинного статуту товариства, можливість застосування якого прямо передбачена приписами Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Аналогічну аргументацію про вчинення правочину в перехідний період використав і Господарський суд Київської області в Рішенні від 23.05.2022 р. у Справі №911/2394/21 [12].

Така ж позиція у справі підкріплюється також правовим висновком Верховного Суду, висловленим у Постанові від 11.09.2019 р. у Справі № 922/3010/18. Зокрема, Верховний Суд зазначає, що норму, передбачену п.3 Прикінцевих та перехідних положень Закону потрібно тлумачити так, що протягом року з дня набрання чинності цього Закону товариства можуть здійснювати свою діяльність на підставі положень статуту в редакції, яка діє на момент набрання чинності цим Законом, за умови, що положення такого статуту відповідають чинному на той момент законодавству, зокрема, Закону України «Про господарські товариства». Якщо протягом «перехідного періоду» (одного року з дня набрання чинності законом) товариство вносить зміни до Статуту, така редакція статуту товариства після внесення змін повинна відповідати Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [13]. Аналогічні висновки щодо застосування норм Закону України «Про господарські товариства» до таких же спірних правовідносин висвітлені в Постанові Верховного Суду у Справі № 905/173/20 від 24.11.2020 р. [14].

Отже, при вирішенні питання про дійсність правочину, суди обов'язково враховують дату його вчинення задля визначення наявності підстав застосування п. Прикінцевих та перехідних положень Закону.

Окрім цього, зауважимо, що дійсним може бути лише той правочин, який вчинено (укладено). Про це, зокрема, наголошено і у Постанові Великої Палати Верховного Суду від 16.06.2020 р. у справі № 145/2047/16-ц, в якій Верховний Суд відступив від висновку викладеного в Постанові від 22.04.2015 р. у справі № 6-48цс15, та зазначив, що *правочин, який не вчинено (договір, який не укладено) не підлягає визнанню недійсним. Наслідки недійсності правочину також не застосовуються до правочину, який не вчинено. Такий спосіб захисту, як визнання правочину неукладеним, не є способом захисту прав та інтересів, установленим законом* [15].

Так, наприклад, згідно із Рішенням Господарського суду Харківської області від 17.10.2022 р. у Справі № 922/158/22, перш ніж аналізувати дійсність оспорюваного правочину, суд здійснив перевірку факту його укладення [16]. Зокрема, суд дійшов до висновку, що договір містить всі необхідні істотні умови, передбачені законом, зокрема: предмет договору, строки його виконання, правові наслідки порушення зобов'язання, права та обов'язки контрагентів, термін (строк) дії договору, а також інші умови, що узгоджуються з вимогами ЦК України.

Відтак, обрання невірною способу захисту є підставою для відмови в задоволенні позовних вимог.

Згідно із положеннями ч. 4 ст. 203 ЦК України правочин має вчинятися у формі, встановленій законом. Законодавчо встановлено є вимога щодо додержання письмової форми правочинів між юридичними особами; правочинів між фізичною та юридичною особою, крім правочинів, які можуть вчинятися усно згідно із ст. 206 ЦК України. Окрім цього, окремо вимога письмової форми правочину, а подекуди – і його нотаріального посвідчення встановлюється нормами цивільного законодавства, які регулюють конкретні правочини про передання нерухомого майна у власність, оренду, створення за замовленням і використання об'єктів інтелектуальної власності тощо. Відповідно до ч. 2 ст. 207 ЦК України правочин, який вчиняє юридична особа, підписується особами, уповноваженими на це її установчими документами, довіреністю, законом або іншими актами цивільного законодавства.

Окрім загальних вимог, встановлених до порядку вчинення усіх правочинів, Закон передбачає необхідність надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення значних правочинів. Зокрема, якщо інше не передбачено статутом, то щодо усіх значних правочинів, зокрема, і тих, предметом яких є майно, роботи або послуги, вартість яких перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності, обов'язковим є надання згоди загальними зборами товариства. Водночас, статутом може бути передбачений інший орган, уповноважений на прийняття таких рішень: наприклад, виконавчий орган може бути повністю уповноваженим на прийняття таких рішень, або ж таке право може бути надане наглядовій раді.

Законодавець не конкретизує, чи слід розглядати надання такої згоди як момент вчинення правочину (укладення договору). Водночас, окреслюючи правове регулювання схвалення значного правочину, який вчинений з порушенням порядку прийняття рішення про надання згоди на його вчинення, законодавець закріплює положення, згідно із яким такий значний правочин створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки товариства лише у разі подальшого схвалення правочину товариством у порядку, встановленому для прийняття рішення про надання згоди на його вчинення. Іншими словами, з однієї сторони, проаналізувавши норму права такого змісту, можна дійти висновку, що правове значення схвалення такого правочину зводиться до реального виникнення прав та обов'язків товариства.

Однак, якщо вважати, що без згоди уповноваженого органу товариства, значний правочин не буде вважатись вчиненим (а договір – укладеним) – можна ставити під сумнів усю практику судів про визнання таких правочинів недійсними як таких, що вчинені від імені товариства його органом з перевищенням повноважень (без необхідного обсягу цивільної дієздатності). Адже визнати недійсним договір, який не було укладено, чи правочин, який не вчинено, є неможливим.

Саме тому, вважаємо, що практика розгляду господарських справ про визнання значних правочинів недійсними аргументовано не розглядає надання згоди уповноваженим органом товариства як етап укладення, а надає оцінку такому схваленню крізь призму наявності в органа, який його вчиняє, необхідного обсягу повноважень. А значні правочини, вчинені без схвалення уповноваженого органу товариства, вважаються такими, що вчинені з перевищенням повноважень органом товариства.

Водночас, відповідно до ч. 3 ст. 46 Закону до відносин щодо схвалення значного правочину застосовується також правило абз. 2 ч. 3 ст. 92 ЦК України, про те, що у відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження.

Системний аналіз цих норм дає підстави стверджувати, що схвалення значного правочину, хоч і є імперативно встановленою вимогою, однак його правове значення спрямовує свій вектор радше на саме товариство, аніж на його контрагентів.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, на основі аналізу судової практики, доходимо висновку, що суб'єкти правозастосування розглядають надання згоди на вчинення (схвалення) значного правочину ТОВ (ТДВ) загальними зборами учасників товариства чи іншим уповноваженим статутом органом товариства як конкретизацію умови дійсності правочину, передбаченої у ч. 2 ст. 203 ЦК України, а саме потреби наявності в особи, яка вчиняє правочин, необхідного обсягу цивільної дієздатності. Зважаючи на те, що у відносинах із третіми особами обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи не має юридичної сили, крім випадків, коли юридична особа доведе, що третя особа знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження, правове значення інституту згоди на вчинення (схвалення) значного правочину ТОВ (ТДВ) спрямовує свій вектор радше на саме товариство, аніж на його контрагентів. Значні правочини, вчинені без згоди уповноваженого органу товариства є оспорюваними правочинами.

Список використаних джерел:

1. Васильєва В.В. Загальні положення про обов'язки посадових осіб товариства в законодавстві України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2020. № 54. С. 3–10.
2. Жорнокуй В.Г. Учинення ризикованих дій як підстава притягнення до відповідальності посадових осіб підприємницького товариства. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 70–80.
3. Жорнокуй Ю.М. Невирішені питання притягнення органу юридичної особи до цивільно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми приватного права: Матеріали XVI науково-практичної конференції, присвяченої 97 річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Маслова*. 2019. С. 37–40.
4. Єфименко Є.П., Попов Ю.Ю. Значні правочини та правочини з заінтересованістю у проекті Закону України № 2011-1 «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». *Корпоративні правочини: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (27-28 вересня 2013 року, м. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника) / НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака*, 2013; за ред. В.В. Луця. Івано-Франківськ, 2013. С. 64–70.
5. Подоляк С. Значний правочин та правочин, одо якого є заінтересованість окремих господарських товариств. *National Law Journal: theory and practice*. May 2019. С. 102–106.
6. Щербина В.С., Боднар Т.В. Відповідальність посадових осіб за збитки, завдані юридичній особі: матеріально-правовий та процесуальний аспекти. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 120–128.
7. Рішення Господарського суду м. Києва від 06.07.2022 р. у Справі № 910/19794/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105189130> (дата звернення 29.05.2023 р.).

8. Постанова ВС від 07.02.2023 р. у Справі № 909/207/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109072194> (дата звернення 29.05.2023 р.).
9. Рішення Господарського суду Житомирської області від 09.09.2022 р. у Справі № 906/20/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106666800> (дата звернення 29.05.2023 р.).
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 16.11.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09> (дата звернення 29.05.2023 р.).
11. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 16.11.2021 р. у Справі № 904/3046/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101400296> (дата звернення 29.05.2023 р.).
12. Рішення Господарського суду Київської області від 23.05.2022 р. у Справі № 911/2394/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104746951> (дата звернення 29.05.2023 р.).
13. Постанова Верховного Суду від 11.09.2019 р. у Справі № 922/3010/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84320490> (дата звернення 29.05.2023 р.).
14. Постанова Верховного Суду від 24.11.2020 р. у Справі № 905/173/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93229274> (дата звернення 29.05.2023 р.).
15. Постанова Великої Палати ВС від 16.06.2020 р. у Справі № 145/2047/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90933484> (дата звернення 29.05.2023 р.).
16. Рішення Господарського суду Харківської області від 17.10.2022 р. у Справі № 922/158/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106800388> (дата звернення 29.05.2023 р.).